

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
навчально-науковий інститут № 2

**РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕЗАКОННОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА**

Методичні рекомендації

Київ 2023

Авторський колектив:

Саковський А.А., д.ю.н., професор, директор ННІ № 2 НАВС, підполковник поліції; **Єфіменко І.М.**, к.ю.н., старший науковий співробітник ННІ № 2 НАВС, капітан поліції; **Атаманчук В.М.**, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННІ № 2 НАВС, підполковник поліції; **Білозьоров Є.В.**, к.ю.н., доцент, заступник директора ННІ № 2 НАВС, підполковник поліції; **Арешонков В.В.**, д.ю.н., професор, керівник відділу Бюро економічної безпеки України.

Рецензенти:

Мірковець Д.М., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України, заступник керівника Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань;

Дрозд О.Ю., д.ю.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, керівник Департаменту організаційного забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України;

Грудзур О.М., к.ю.н, детектив Національного антикорупційного бюро України.

Розслідування незаконної приватизації державного та комунального майна : методичні рекомендації / [Саковський А.А., Єфіменко І.М., Атаманчук В.М., Білозьоров Є.В., Арешонков В.В.]. Київ. НАВС, 2023. 52 с.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ від 22.12.2023 (протокол №15)*

У науково-методичних рекомендаціях висвітлені окремі аспекти розслідування незаконної приватизації державного та комунального майна. З цією метою, у представленій роботі здійснюється характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак незаконної приватизації державного та комунального майна, відповідно до національного законодавства визначаються окремі аспекти процедури приватизації державного, комунального майна, методики розслідування кримінального правопорушення передбаченого ст. 233 КК України, а також процесуальних особливостей законності та обґрунтованості прийняття уповноваженою службовою особою рішення про початок досудового розслідування зазначеного складу правопорушення.

Видання розраховане на учасників освітнього процесу закладів вищої юридичної освіти, а також практичних працівників державних органів до повноважень яких належить протидія правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави та нагляду за додержанням законності у цій сфері правовідносин.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
§ 1. Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна.....	6
§ 2. Порядок приватизації державного, комунального майна.....	12
§ 3. Криміналістична характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна.....	27
§ 4. Типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування незаконної приватизації державного, комунального майна.....	33
§ 5. Особливості подальшого етапу розшування незаконної приватизації державного, комунального майна.....	39
Перелік рекомендованих джерел.....	44

Вступ

З переходом від командно-планової економіки до вільних ринкових відносин, розширенням зовнішніх економічних зв'язків, появою кооперативних господарств, відродженням приватного сектору та формування приватного капіталу, розвитком банківської системи та фондового ринку тощо, правоохоронна і судова системи України зіткнулася з масою раніше не відомих для національної безпеки суспільно небезпечних діянь пов'язаних з незаконною економічною діяльністю. Це обумовило необхідність реформування кримінального законодавства України та впровадження у його норми нового розділу Особливої частини, який кваліфікував кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності. Нині економічна злочинність охопила усі базові галузі промисловості, а її масштаби набули глобального економічного простору.

Наразі розділ VII закону України про кримінальну відповідальність (Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності) є одним із найбільших у структурі Особливої частини. З моменту прийняття КК України, цей розділ зазнав динамічних перетворень. До прикладу із сорока семи змін та доповнень вісімнадцять стосувалися декриміналізації раніше діючих кримінально-правових заборон. Ця обставина пояснюється й тим, що у більшості випадків суб'єктивна сторона виключених кримінально карних діянь характеризувалася спеціальною метою, яка породжувала додатковий, факультативний об'єкт іншого кримінального правопорушення. У цьому разі дії винного прийнято було кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, які мали більш суворий вид покарання. Прикладом є, створення або придбання фіктивного суб'єкту підприємницької діяльності з метою прикриття незаконної діяльності, або здійснення інших видів діяльності щодо яких є пряма заборона. При вчиненні цього кримінального правопорушення, учасник або група учасників із дотриманням необхідної процедури проходили реєстрацію та отримували офіційний статус суб'єкта підприємницької діяльності, що формально є цілком законно. Проте, основна мета цієї процедури полягала у незаконному збагаченні окремих осіб або їх груп через легалізацію (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України), ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України), шахрайства з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК України), умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції (ст. 277 КК України) або вчинення

інших загальнокримінальних правопорушень таких як наприклад, експлуатація дітей (ст. 150 КК України), порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України), придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинних шляхом (ст. 198 КК України), незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу (ст. 246 КК України) тощо. При цих умовах фіктивне підприємництво лише дублювало інші суспільно небезпечні діяння, а в деяких випадках створювало передумови до вчинення більш значних за своєю правовою характеристикою кримінальних правопорушень, що як наслідок стало однією із причин декриміналізації ст. 205 КК України.

Економічна злочинність поряд з корупційними правопорушеннями залишається бути однією із основних загроз для національної безпеки України. Це прослідковується й у Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Відповідно до положень цього документу, непослідовність та незавершеність реформ і корупція в органах державної влади є однією із існуючих причин, що перешкоджають виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливають її стале і динамічне зростання, підвищують її уразливість до загроз та створюють і підживлюють кримінальне середовище в цій сфері. У свою чергу, недостатній захист прав власності, повільний розвиток ринкових відносин у ключових сферах господарської діяльності, значна частка та роль державного сектору в економіці країни та недосконалість і фрагментарність існуючого законодавства у цій сфері – стримують економічне зростання та відштовхують внутрішніх та зовнішніх інвесторів.

До найбільш криміногенних відносин у господарській сфері поряд з фінансовою, банківською, зовнішньоекономічною діяльністю та енергетичною, металургійною, нафтопереробною, хімічною промисловістю відносять й процеси з незаконної приватизації державного та комунального мана. Вирішення вказаних проблем, перш за все, потребує комплексного підходу, де держава має забезпечити належні умови не лише для активізації суб'єктів господарської діяльності, а й адаптувати національне законодавство до сучасних європейських тенденцій. Водночас, господарська діяльність може бути законною лише тоді, коли не порушуються положення господарського, цивільного, податкового, митного, фінансового та іншого законодавства. У цьому проявляється одна із основних засад її діяльності, яка полягає у відомому постулаті: «дозволено лише те, що передбачено законом».

§ 1. Кримінально-правова характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна

Стаття 233 КК України (Незаконна приватизація державного, комунального майна)

Приватизація державного, комунального майна шляхом заниження його вартості через визначення її у спосіб, не передбачений законом, або використання підроблених приватизаційних документів, а також сама приватизація майна, яке не підлягає приватизації згідно з законом, або приватизація неправомочною особою - караються штрафом від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо воно призвело до незаконної приватизації майна державної чи комунальної власності в великих розмірах або вчинене групою осіб за попередньою змовою, -

карається штрафом від двадцяти п'яти тисяч до тридцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією майна або без такої.

Примітка. Великим розміром, передбаченим у цій статті, визнається незаконна приватизація майна на суму, що у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень пов'язаних з незаконною приватизацією державного та комунального майна є передбачений законодавством порядок приватизації державного і комунального майна. Цей порядок направлений на забезпечення економічного зростання, залучення іноземних і внутрішніх інвестицій, а також зменшення частки державної або комунальної власності у структурі економіки країни шляхом продажу об'єктів приватизації ефективному приватному власнику.

Ураховуючи те, що основою приватизації є право власності, додатковим безпосереднім об'єктом незаконної приватизації державного, комунального майна слід вважати суспільні відносини щодо володіння цим майном (права власності).

Предметом незаконної приватизації державного, комунального майна є державне та/або комунальне майно. Також, цим майном можуть виступати об'єкти державного житлового фонду, незавершеного будівництва, земельні ділянки, на яких розташовані об'єкти приватизації, а також об'єкти інфраструктури, які відповідно до чинного законодавства не можуть бути відчужені у приватну власність.

У науковій літературі дискусійним залишається питання щодо віднесення до предмету зазначеного складу кримінального правопорушення приватизаційних документів. Адже суб'єкт лише використовує підроблені приватизаційні документи для досягнення

основної мети, що полягає у незаконному заволодінню державного чи комунального майна.

Відповідно до Цивільного кодексу України *майном* є предмети матеріального світу щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки. У класичному розумінні ці речі поділяються на рухоме та нерухоме майно. До нерухомого майна (нерухомості) належать земельні ділянки та/або об'єкти, що розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та міни¹ їх призначення (будівельні об'єкти, об'єкти незавершеного будівництва, майбутні об'єкти нерухомості, меліоративні мережі, складові частини меліоративних мереж тощо). Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. Натомість, під *рухомим майном* закон визначає речі, які можна вільно переміщувати у просторі.

До особливих *характеристик* цих речей відносять *право власності*, яке полягає у системі правових норм, що регулюють відносини щодо володіння, користування та розпорядження майном його власником. Тобто, *право власності* визначає майнові (речові) права або право на володіння, користування та розпорядження цим майном з власної волі, незалежно від волі інших осіб.

За *формою власності* майнові права поділяються на *приватне, державне та комунальне майно*. Отже, під *державним майном* треба розуміти майно, що перебуває у державній, у тому числі, республіканській (АРК) власності. До *комунального майна* відноситься майно, яке перебуває у комунальній (суспільній) власності. До прикладу, відповідно до Конституції України держава гарантує створення мереж державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними особами (ст. 46), безоплатну медичну допомогу у державних і комунальних закладів охорони здоров'я (ст. 49), доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах (ст. 53), територіальним громадам сіл, селищ та міст об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності (ст. 142) тощо.

З *об'єктивної сторони* незаконна приватизація державного, комунального майна може набувати однієї із чотирьох альтернативних

¹ Міною або бартером є прямий безгрошовий обмін товарами або послугами (ст. 293 Господарського кодексу України)

форм передбачених ч. 1 ст. 233 КК України. До цих способів закон України про кримінальну відповідальність відносить:

1) *Приватизацію державного, комунального майна шляхом заниження його вартості у спосіб, не передбачений законом.* Тобто, умисні, суспільно небезпечні, протиправні дії суб'єкта приватизації, які полягають у відчуженні державного, комунального майна в процесі приватизації, вартість якого в ході його оцінки була знижена внаслідок застосування таких способів (методів) її визначення, які не передбачені законодавством;

2) *Приватизацію державного, комунального майна шляхом використання підроблених приватизаційних документів.* Тобто, використання документів, що містять часткові або повністю неправдиві відомості у процесі приватизації державного чи комунального майна. Цими документами можуть бути й акти щодо оцінки приватизаційного майна, що поєднує цей спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння з попереднім;

3) *Приватизацію державного, комунального майна, яке не підлягає приватизації згідно із законом.* Тобто, умисні, суспільно небезпечні, протиправні дії суб'єкта приватизації, які полягають у відчуженні в процесі приватизації державного чи комунального майна, яке відповідно до чинного законодавства не підлягає приватизації на момент вчинення приватизаційних процедур;

4) *Приватизацію державного, комунального майна неправомочною особою.* Тобто, умислі, суспільно небезпечні, протиправні дії, що полягають у відчуженні суб'єктами приватизації у процесі приватизації приватизаційного майна на користь фізичних і юридичних осіб, які відповідно до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» не може бути покупцями.

Отже, приватизація державного, комунального майна здійснюється у відповідності до норм та положень спеціального законодавства. Склад кримінального правопорушення є *закінченим* з моменту незаконної приватизації державного, комунального майна. Тобто, відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності на користь інших фізичних та/або юридичних осіб. За загальним правилом, право власності на приватизаційний об'єкт переходить до покупця з моменту укладення договору купівлі-продажу за результатами продажу на аукціоні чи застосування процедури викупу із потенційним покупцем, що оформлюється наказом відповідного органу приватизації.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення передбаченого ст. 233 КК України характеризується *прямим умислом*, де

суб'єктом є осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку і бере безпосередню участь у приватизаційному процесі об'єктів державної та/або комунальної власності. Мотиви та мета не є обов'язковими, а тому на кваліфікацію даного складу кримінального правопорушення не впливають. Це положення, пер за все, виправдовується цивільною дієздатністю особи щодо права на вчинення правочинів. Проте, суб'єктами кримінального правопорушення також можуть бути працівники державних органів приватизації та органів місцевого самоврядування, учасники інвентаризаційних комісій, комісій з приватизації об'єктів, аукціонних комісій, посадові особи (у першу чергу керівники і головні бухгалтери) підприємств, які підлягають приватизації, фізичні особи та представники юридичних осіб – покупців державного чи комунального майна.

Тому, цілком ймовірно, що в дослідженому складі має місце й спеціальний суб'єкт. Ними можуть бути як іноземці, так й громадяни України. Зокрема, особи, яким вірено приватизаційне майно, керівники об'єкту приватизації, народні депутати, посадові особи державних (місцевих) органів виконавчої влади, учасники приватизаційних правовідносин, особи-нерезиденти, діяльність яких координується спецслужбами іноземних держав тощо. У цьому контексті, діяльність суб'єктів незаконної приватизації здебільшого має організований характер зі сталими корумпованими зв'язками (відносинами) в органах державної чи місцевої влади. Тому цю незаконну діяльність можна охарактеризувати окремими особливостями, що полягають у наступному. По-перше, у наведених незаконних оборудках приймають участь посадові особи уповноважені здійснювати приватизаційні процеси або пов'язані з ними процедури. По-друге, реалізація злочинних намірів потребує «інтелектуальних властивостей», що відносить цю категорію кримінальних правопорушень до діянь вчинення яких вимагає певної сукупності систематизованих спеціальних знань. По-третє, суспільно небезпечні наслідки цих кримінальних правопорушень відображають суттєві матеріальні збитки для держави та її населення на державному або муніципальному рівнях. По-четверте, вчинення цих кримінально карних діянь характеризується високою латентністю. Зокрема через те, що самі суб'єкти приватизаційних правовідносин мають зацікавленість у реалізації злочинних намірів, що як наслідок, маскує цю незаконну діяльність під виглядом цілком законних цивільно-правових операцій.

Завідомо неправдивий висновок про оцінку майн (акт оцінки) та звіт про оцінку майна, у тому числі звіт про експертну грошову оцінку

земельної ділянки (у разі його виготовлення) направлений на зниження вартості об'єкта приватизації, у тому числі, у випадках якщо існують обґрунтовані підстави вважати, що в процесі приватизацію окремими посадовими особами, були перевищені службові повноваження, утворює окремі склади кримінальних правопорушень передбачені статтями 358 (Піддроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів), 364 (Зловживання владою або службовим становищем), 366 (Службове підроблення), 368 (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою) та 384 КК України (Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу). У іншому випадку такі дії слід кваліфікувати як пособництво (ч. 5 ст. 27 КК України). За наявності для цього підстав така ж кримінально-правова оцінка має даватися діям працівників посередницьких організацій.

Кваліфікаційними ознаками кримінального правопорушення передбаченого ст. 233 КК України є незаконна приватизація майна державної чи комунальної власності у великих розмірах та вчинена за попередньою змовою групою осіб (ч. 2).

Незаконна приватизація вважається вчиненою у великих розмірах, якщо вартість приватизаційного майна у тисячу і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян (примітка до ст. 233 КК України). При кваліфікації кримінальних правопорушень неоподаткований мінімум доходів громадян у 2023 році становить 1342 гривні, що еквівалентно податковій соціальній пільзі, у інших випадках (наприклад при визначенні суми штрафу) він складає 17 гривень.

Вчинення кримінального правопорушення за попередньою змовою групою осіб передбачає попередню домовленість двома і більше суб'єктами кримінального правопорушення, які дійшли згоди про спільне його вчинення. У цьому випадку, можливий спільний розподіл функцій, за якого кожен із співвиконавців реалізує власне злочинне завдання виконуючи таким чином свою роль (ст. 28 КК України).

Підслідність – детективи органів Бюро економічної безпеки України

У разі якщо під час розслідування кримінального правопорушення передбаченого ст. 233 КК України будуть встановлені факти вчинення корупційних правопорушень, то таке досудове розслідування проводиться уповноваженими службовими особами Національного антикорупційного бюро України.

Класифікація кримінального правопорушення – особливо тяжкий	<i>(при наявності ознак передбачених ч. 2)</i>
Об’єкт – охорона кримінально-правовими засобами державних чи суспільних інтересів у сфері приватизації державного і комунального майна та майна, що належить Автономній Республіці Крим. Предмет – державне та комунальне майно.	<i>Додатковий об’єкт</i> – право на нерухомість, а також право на майно, що знаходиться у державній чи суспільній власності. <i>Суспільна небезпека</i> – полягає у загрозі або заподіяння шкоди економічній безпеці як складової національної безпеки України. <i>Сфера дії статті</i> – охорона державних чи суспільних інтересів а також фізичних чи юридичних осіб, які беруть участь під час приватизації державного чи комунального майна
Об’єктивна сторона – вилучення на свою користь або на користь інших осіб приватизаційного майна яке знаходиться у державній чи комунальній власності або права на це майно шляхом встановлення над ним їхнього незаконного володіння. Способи вчинення кримінального правопорушення набувають однієї із чотирьох форм визначених ч. 1, а саме: а) приватизація майна шляхом зниження його вартості у спосіб непередбачений законом; б) приватизація майна шляхом використання підроблених приватизаційних документів; в) приватизація майна, яке згідно із законом не підлягає приватизації; г) приватизація майна особою, яка відповідно до закону не може бути покупцем.	Диспозиція статті – <i>банкетна або змішана</i> Незаконна приватизація державного майна може виражатися дією. Обов’язковою ознакою об’єктивної сторони є <i>об’єкт приватизації</i>, а також <i>причинний зв’язок</i>. <i>Правопорушення вважається закінченим</i>, з моменту незаконної приватизації державного чи комунального майна (1), незаконної приватизації майна у великих розмірах або вчинене групою осіб за попередньою змовою (ч. 2) <i>Склад – матеріальний.</i>
Суб’єктивна сторона – характеризується прямим умислом.	Діяння може виражатися у свідомому порушенні законодавства, яке регулює суспільні відносини у сфері приватизації державного чи комунального майна з метою його відчуження на свою користь чи користь інших заінтересованих осіб.
Суб’єкт – особа, яка досягла 16-річного віку та бере безпосередню участь у приватизаційних процесах.	Ним може бути особи, яким безпосередньо вірено приватизаційне майно та які з огляду на це постійно або тимчасово здійснюють певні повноваження. Цими суб’єктами також можуть бути як посадові особи, які безпосередньо беруть участь у процесі приватизації об’єктів державної чи комунальної власності (працівники державних органів влади, або органів

	місцевого самоврядування, які уповноважені здійснювати приватизацію майна, що належать до сфери їх управління (знаходиться у державній чи комунальній власності), голови та члени комісій з приватизації об'єктів, службові особи підприємства, які підлягають приватизації а також покупці (фізичні особи чи службові особи юридичних осіб) на користь яких було відчужено приватизаційне майно.
Кваліфікований склад кримінального правопорушення полягає у незаконній приватизації державного чи комунального майна у великих розмірах та/або вчинено за попередньою змовою групою осіб (ч. 2).	

§ 2. Законодавчий порядок приватизації державного, комунального майна

Відчуження майна, що перебуває у державній чи комунальній власності на користь фізичних та/або юридичних осіб, які відповідно до Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» можуть бути *покупцями* здійснюється на основі таких *принципів* як:

(1) *законність*. Тобто, суб'єкти приватизації повинні діяти лише в межах та у спосіб передбачений законом, неухильно дотримуючись його вимог;

(2) *відкритість та прозорість*. Як важлива складова розвитку демократичного суспільства та ефективний інструментарій боротьби із корупцією в діяльності органів державної влади, цей принцип мінімізує зловживання, маніпуляції та порушення законодавства суб'єктами владних повноважень під час здійснення приватизаційних процесів;

(3) *рівність та змагальність*. У своєму значенні, цей елемент суспільних правовідносин полягає у наданні кожному із суб'єктів приватизації справедливих та розумних можливостей по відношенню один-до-одного;

(4) *державного регулювання та контролю*. Цей принцип включає здійснення державного (фінансового, парламентського) та громадського контролю за приватизаційними процесами;

(5) *продажу об'єктів приватизації з урахуванням особливостей таких об'єктів*. Мається на увазі те, що приватизація об'єктів державної та комунальної власності здійснюється з урахуванням національного законодавства відповідно до якого приватизації належать усі об'єкти державної та комунальної власності, крім тих, приватизація яких прямо заборонена законом.

(6) *захисту економічної конкуренції*. Мається на увазі дотримання вимог та положень національного законодавства щодо підтримки та захисту економічної конкуренції на основі розвитку конкурентних відносин у приватизаційному секторі економіки. Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції»² «*економічна конкуренція*» полягає у вільних відносинах суб'єктів господарювання у процесі приватизації де перевага над іншими учасниками забезпечується завдяки власним досягненням.

(7) *створення сприятливих умов для залучення інвестицій*. Інвестицією є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкт підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. До об'єктів інвестування належать кошти, цінні папери, науково-технічна продукція, майнові права на інтелектуальні цінності тощо. Інвестиційні процеси із залучення міжнародних, державних та приватних структур направлені на задоволення потреб сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби, та забезпечення розвитку інноваційної, конкурентоспроможної економіки, яка здатна забезпечити сталий розвиток країни та її населення.

(8) *повного, своєчасного та достовірного інформування про об'єкти та порядок приватизації*. Органи приватизації уповноважені здійснювати передбачені законами України заходи для забезпечення прозорості у сфері приватизації та висвітлення приватизаційних процесів у медіа шляхом оприлюднення відповідних повідомлень про хід та результати приватизації (ст. 21 Закону).

(9) *забезпечення конкурентних умов приватизації*. Сучасний стан Української економіки вимагає від уповноважених органів державної влади не лише втілення ефективної антикорупційної політики в державному апараті, а й забезпечення прозорих демократичних приватизаційних процедур.

З цією метою, відповідно до Стратегії підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2015 року № 662-р – створення прозорих і комплексних процесів приватизації забезпечує підвищення ефективності державного сектору економіки. Реалізація цих завдань є неможливим без ефективної боротьби з корупцією та належного правового забезпечення

² Про захист економічної конкуренції. Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

приватизаційних процедур. Важливим кроком на цьому шляху є удосконалення існуючої методики оцінки інфраструктурних об'єктів під час підготовки до їх продажу, а також впровадження цифрових технологій у приватизаційному секторі економіки.

Відповідно до національного законодавства, приватизація державного та комунального майна може здійснюватися шляхом:

1) продажу об'єктів державної або комунальної власності на аукціонах:

(а) з умовами – за яким власником об'єкта приватизації стає покупець, що в ході торгів запропонував найвищу ціну і взяв на себе зобов'язання виконати умови продажу об'єкта приватизації;

(б) без умов – за яким власником об'єкта приватизації стає покупець, що в ході торгів запропонував найвищу ціну без додаткових умов продажу об'єкта приватизації;

(в) за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій – за яким стартова ціна об'єкта приватизації покроково знижується в ході аукціону, з подальшою можливістю додаткового подання цінових пропозицій;

(г) із зниженням стартової ціни – за яким орган приватизації знижує стартову ціну об'єкта приватизації у встановленому порядку.

2) викупу об'єктів приватизації.

Продаж об'єктів на аукціоні, крім аукціону за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій, здійснюється за наявності не менше двох учасників аукціону та вважається таким, що відбувся, у разі здійснення на аукціоні не менше одного кроку аукціону на підвищення стартової ціни.

У разі якщо для участі в аукціоні подано заяву на участь від одного покупця, формується протокол про те, що наявний один учасник, а орган приватизації протягом п'яти робочих днів з дня формування такого протоколу приймає та оприлюднює рішення про приватизацію зазначеного об'єкта шляхом викупу об'єкта приватизації безпосередньо таким покупцем за запропонованою ним ціною, але не нижче стартової ціни.

У разі якщо об'єкт, який пропонувався для продажу на аукціоні, не продано, проводиться повторний аукціон із зниженням стартової ціни на 50 відсотків.

Якщо для участі у повторному аукціоні із зниженням стартової ціни подано заяву на участь в аукціоні від одного покупця, формується протокол про те, що наявний один учасник, а орган приватизації протягом п'яти робочих днів з дня формування такого протоколу

приймає та оприлюднює рішення про приватизацію зазначеного об'єкта шляхом викупу об'єкта приватизації безпосередньо таким покупцем за запропонованою ним ціною, але не нижче стартової ціни з урахуванням її зниження.

У разі якщо об'єкт приватизації не продано в порядку передбаченому вище, проводиться аукціон за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій зі зниженням стартової ціни на 50 відсотків.

У разі якщо аукціон за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій визнано таким, що не відбувся, проводиться повторний аукціон за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій із зниженням стартової ціни на 50 відсотків.

Продаж об'єктів на аукціоні за методом покрокового зниження стартової ціни та подання цінових пропозицій здійснюються за наявності не менш як одного учасника аукціону.

Об'єкти малої приватизації продаються виключно на електронних аукціонах. Умови продажу та стартові ціни об'єктів великої приватизації державної власності на аукціонах, передбачених цією статтею, затверджуються Кабінетом Міністрів України.

На період встановлення Кабінетом Міністрів України карантину та обмежувальних заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), а також на період дії правового режиму воєнного стану для об'єктів великої приватизації не проводяться повторні аукціони із зниженням стартової ціни, аукціони за методом покрокового зниження стартової ціни та подальшого подання цінових пропозицій, а рішення про приватизацію об'єктів великої приватизації шляхом викупу приймається Кабінетом Міністрів України.

Стартова ціна об'єкта великої приватизації встановлюється аукціонною комісією на рівні балансової вартості об'єкта (активів об'єкта) великої приватизації згідно з даними фінансової звітності за останній звітний період (для пулу – на рівні балансової вартості активів об'єктів, з яких сформовано пул).

Стартова ціна об'єкта малої приватизації визначається аукціонною комісією на рівні балансової вартості об'єкта (активів об'єкта) малої приватизації.

У разі відсутності балансової вартості об'єкта (активів об'єкта) малої приватизації така вартість встановлюється аукціонною комісією на підставі вартості, визначеної відповідно до Методики оцінки, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Якщо об'єктом малої

приватизації є акції, частки, стартова ціна об'єкта малої приватизації встановлюється на рівні номінальної вартості пакета акцій (часток).

Визначення вартості майна, що вноситься до статутного капіталу товариства, вартості акцій (часток), що належать державі у статутних капіталах господарських товариств, інших господарських організацій та підприємств, заснованих на базі об'єднання майна різних форм власності, та підлягають приватизації шляхом викупу, а також оцінка об'єктів приватизації, повернених за рішенням суду у державну власність, здійснюються відповідно до Методики оцінки, що затверджується Кабінетом Міністрів України³.

***Пулом** є об'єкт приватизації, який сформовано із кількох об'єктів приватизації в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України⁴, за умови що підприємства та/або господарські товариства, єдині майнові комплекси або акції (частки) яких є об'єктами приватизації, здійснюють економічну діяльність в одній або суміжних галузях.*

Особливості викупу окремих об'єктів приватизації. Викуп акцій (часток), що належать державі або територіальній громаді у статутних капіталах господарських товариств, інших господарських організацій та підприємств, заснованих на базі об'єднання майна різних форм власності, здійснюється відповідно до законодавства та з урахуванням установчих документів таких товариств і законодавства держав реєстрації таких товариств (організацій, підприємств).

Якщо особи, які відповідно до законодавства та з урахуванням установчих документів таких товариств не скористалися у визначений строк своїм переважним правом на викуп, органи приватизації здійснюють продаж таких об'єктів приватизації на аукціоні відповідно до вимог, встановлених Законом.

Приватизація об'єктів державної або комунальної власності, що не увійшли до статутного капіталу господарських товариств та які перебувають на обліку господарських товариств, створених внаслідок приватизації або корпоратизації, та об'єктів державної або комунальної власності, що не увійшли до статутного капіталу господарських товариств та знаходяться у господарського товариства на праві господарського відання, здійснюється шляхом викупу господарським

³ Методикою оцінки майна. Постанова Кабінетом Міністрів від 10.12.2003 № 1891 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 224). *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

⁴ Порядок формування пулу об'єктів приватизації. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2023 № 715. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

товариством, на балансі (обліку) якого знаходяться об'єкти державної або комунальної власності.

У разі якщо орган приватизації прийняв рішення про приватизацію об'єкта шляхом викупу, між органом приватизації та особою (господарським товариством), яка скористалася своїм правом на викуп, укладається попередній договір купівлі-продажу об'єкта приватизації. Договір купівлі-продажу такого об'єкта приватизації укладається не пізніше ніж протягом 30 робочих днів з дня укладення попереднього договору.

Якщо господарське товариство не скористалося протягом одного року з дня прийняття рішення про приватизацію об'єкта державної або комунальної власності, що перебуває у нього на обліку та/або знаходиться на праві господарського відання, своїм правом на викуп, органи приватизації здійснюють продаж таких об'єктів державної або комунальної власності на аукціоні відповідно до вимог, встановлених Законом.

Перетворення державних або комунальних підприємств у господарські товариства. Рішення про перетворення державних підприємств в акціонерні товариства приймають державні органи приватизації за поданням уповноважених органів управління. Рішення про перетворення комунальних підприємств у господарські товариства відповідного типу приймають місцеві ради.

У разі перетворення державного або комунального підприємства в господарське товариство у процесі приватизації його засновником виступає орган приватизації, який діє в межах повноважень, передбачених національним законодавством.

До акціонерних товариств, створених у процесі приватизації або перетворення, не застосовуються обмеження, встановлені частиною другою статті 5, положення статті 9 Закону України «Про акціонерні товариства» щодо створення акціонерних товариств, а також їх діяльності у період до виконання плану розміщення акцій.

Утворення акціонерних товариств у процесі приватизації та перетворення державних підприємств, а також емісія акцій таких товариств здійснюються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України⁵. Особливості утворення господарських товариств у процесі приватизації та перетворення комунальних підприємств у господарські

⁵ Порядок утворення акціонерних товариств у процесі приватизації та перетворення державних підприємств, здійснення емісії акцій таких товариств. Постанова кабінету міністрів України від 01.07.2018 № 552. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

товариства можуть бути встановлені рішенням відповідної місцевої ради.

Засновник акціонерного товариства встановлює відповідно до плану розміщення акцій спосіб, обсяг і строк продажу акцій. Форма плану розміщення акцій затверджується Фондом державного майна України⁶.

У разі перетворення державних або комунальних підприємств в акціонерні товариства відповідно до Закону можуть випускатися тільки прості іменні акції. Тобто акції, власниками яких є як правило громадяни. Статус цих акцій обумовлює спеціальні правила їх відчуження. Зокрема, вони надають власникам право на отримання частки прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів, на участь в управлінні акціонерним товариством, на отримання частини майна акціонерного товариства у разі його ліквідації, продажу тощо. Прості акції не підлягають конвертації у привілейовані акції або інші цінні папери.

Утворене господарське товариство є правонаступником підприємства, що приватизується.

За рішенням органу приватизації до початку продажу акцій акціонерного товариства, утвореного у процесі приватизації та перетворення, а в інших випадках - за рішенням вищого органу акціонерного товариства, до статутного капіталу такого товариства може додатково вноситися майно, набуте підприємством у період між датою оцінки розміру статутного капіталу та датою державної реєстрації акціонерного товариства, безпідставно виключене майно та майно, щодо якого знято заборону на приватизацію.

Визначення вартості майна (ринкової вартості майна), що вноситься до статутного капіталу товариства, здійснюється за *Методикою оцінки майна, що затверджується Кабінетом Міністрів України*⁷.

З моменту укладення договору купівлі-продажу пакета акцій, що є об'єктом приватизації, та до моменту переходу права власності забороняється вносити будь-які зміни до системи депозитарного обліку щодо накладення арешту або іншого обмеження прав держави на такий пакет акцій.

⁶ Про затвердження форми плану розміщення акцій акціонерного товариства. Наказ Фонду державного майна України від 22.05.2018 № 680. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

⁷ Методикою оцінки майна. Постанова Кабінетом Міністрів від 10.12.2003 № 1891 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 224). *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

Приватизація об'єктів державної та комунальної власності, переданих в оренду здійснюється шляхом продажу на аукціоні або шляхом викупу, якщо виконуються передбачені нижче умови.

Орендар одержує право на викуп орендованого майна (будівлі, споруди, нежитлового приміщення) за ціною, визначеною за результатами його незалежної оцінки, якщо виконується кожна з таких умов:

(1) орендарем здійснено поліпшення орендованого майна, які неможливо відокремити від відповідного об'єкта без заподіяння йому шкоди, в розмірі не менш як 25 відсотків ринкової вартості майна, визначеної суб'єктом оціночної діяльності для цілей оренди майна;

(2) орендар отримав письмову згоду орендодавця на здійснення невід'ємних поліпшень, які надають йому право на приватизацію майна шляхом викупу;

(3) невід'ємні поліпшення виконані в межах трирічного строку з дати визначення ринкової вартості майна для цілей укладання договору оренди або для цілей продовження договору оренди;

(4) здійснення і склад невід'ємних поліпшень, у тому числі невід'ємний характер поліпшень, підтверджені висновком *будівельної експертизи*, а вартість невід'ємних поліпшень, підтверджених висновком будівельної експертизи, визначена суб'єктом оціночної діяльності;

(5) орендар належно виконує умови договору оренди, відсутня заборгованість з орендної плати;

(6) договір оренди є чинним на момент приватизації.

Надання згоди орендодавця на здійснення невід'ємних поліпшень здійснюється в порядку, визначеному Фондом державного майна України або представницьким органом місцевого самоврядування⁸.

Орендар, який виконав вищезазначені умови має право на приватизацію об'єкта шляхом викупу.

У разі якщо орган приватизації прийняв рішення про приватизацію об'єкта шляхом викупу, між органом приватизації та орендарем укладається попередній договір купівлі-продажу об'єкта приватизації. Договір купівлі-продажу такого об'єкта приватизації укладається не пізніше ніж протягом 30 робочих днів з дня укладення попереднього договору.

⁸ Порядок надання орендарю згоди орендодавця державного майна на здійснення невід'ємних поліпшень орендованого державного майна. Наказ Фонду державного майна України від 18.08.2022 № 910. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

У разі якщо органами приватизації прийнято рішення про приватизацію на аукціоні з умовами щодо компенсації орендарю невід'ємних поліпшень, вартість таких поліпшень компенсується покупцем.

Ціна продажу об'єкта приватизації зменшується на суму компенсації невід'ємних поліпшень.

Якщо покупцем об'єкта приватизації стає орендар, вартість невід'ємних поліпшень зараховується йому під час остаточного розрахунку за об'єкт приватизації.

Договір оренди зберігає чинність для нового власника приватизованого майна, а в разі якщо покупцем переданого в оренду об'єкта державного майна є орендар, дія відповідного договору припиняється з дня, за яким об'єкт оренди переходить у його власність.

Порядок приватизація державного, комунального майна умовно можна поділити на три етапи, а саме:

Підготовчий етап, який передбачає:

(а) формування та затвердження переліків об'єктів, що підлягають приватизації;

(б) опублікування переліку об'єктів, що підлягають приватизації, на офіційному веб-сайті Фонду державного майна України (для приватизаційного майна державної власності), на офіційних сайтах місцевих рад (у разі приватизації майна комунальної власності) та в електронній торговій системі;

(в) прийняття Урядом рішення про приватизацію державного майна, або прийняття рішення місцевою радою – у разі приватизації об'єкта комунальної власності.

(г) опублікування інформації щодо прийняття рішення про приватизацію об'єкта державної чи комунальної власності;

Робочий етап, який передбачає:

(а) проведення інвентаризації та оцінки майна відповідно до визначеного національним законодавством порядку;

(б) проведення у випадках, передбачених законом, аудиту, у тому числі, екологічного аудиту об'єкта приватизації;

(в) у випадках передбачених Законом, перетворення державного або комунального підприємства в господарське товариство у процесі приватизації;

(г) у випадках передбачених Законом та його виконання, затвердження плану розміщення акцій акціонерних товариств, створених у процесі приватизації;

(г) у випадках передбачених Законом, розроблених та затвердженя аукціонною комісією умов продажу об'єктів приватизації – акціонерних товариства;

(д) опублікування інформації про умови продажу, у тому числі стартову ціну об'єкта приватизації.

Заключний етап. На цій стадії відбувається процес продажу об'єкта приватизації, який характеризується:

(а) проведення аукціону, укладення договору купівлі-продажу;

(б) укладення договору купівлі-продажу в разі приватизації об'єкта шляхом викупу;

(в) опублікування інформації про результати приватизації;

(г) прийняття рішення про завершення приватизації.

Процес з подання заяви на участь у приватизації, а також перелік документів, що даються до заяви потенційними покупцями визначений Законом. У загальному значенні ці документи можна поділити на три групи, до першої із яких віднести, *документи, які подаються від учасників торгів*, до другої – *договір купівлі-продажу* та до третьої групи віднести – *документи, що складаються та/або видаються в процесі приватизації приватизаційними органами державного та/або місцевого значення*.

Прийнявши рішення про участь у торгах, потенційні покупці зобов'язані разом із заявою на участь у приватизації, що складається у довільній формі, подати документально підтверджену інформацію про себе. До цієї інформації Закон відносить:

Для об'єктів малої приватизації	Для об'єктів великої приватизації
1) для потенційних покупців - фізичних осіб - громадян України - копія паспорта громадянина України;	1) для потенційних покупців - юридичних осіб:
2) для іноземних громадян - копія документа, що посвідчує особу;	витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань України - для юридичних осіб - резидентів;
3) для потенційних покупців - юридичних осіб:	документ про реєстрацію у державі її місцезнаходження (витяг із торговельного, банківського або судового реєстру тощо), засвідчений згідно із законодавством держави його видачі, перекладений українською мовою, - для юридичних осіб - нерезидентів;
витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань України - для юридичних осіб - резидентів;	інформація про кінцевого бенефіціарного власника. Якщо особа не має кінцевого бенефіціарного власника, зазначається інформація про відсутність
документ про реєстрацію у державі її місцезнаходження (витяг із торговельного, банківського або судового реєстру тощо), засвідчений згідно із законодавством держави його видачі,	

перекладений українською мовою, - для юридичних осіб - нерезидентів; інформація про кінцевого бенефіціарного власника. Якщо особа не має кінцевого бенефіціарного власника, зазначається інформація про відсутність кінцевого бенефіціарного власника і про причину його відсутності; остання річна або квартальна фінансова звітність; 4) документ, що підтверджує сплату реєстраційного внеску, а також документ, що підтверджує сплату гарантійного внеску в визначеному Законом розмірі; 5) письмова згода потенційного покупця щодо взяття на себе зобов'язань, визначених умовами продажу. <i>Організатор аукціону з продажу об'єкта малої приватизації не має права витребувати від потенційного покупця інші документи і відомості, ніж передбачені вище.</i>	кінцевого бенефіціарного власника і про причину його відсутності; остання річна або квартальна фінансова звітність; 2) для потенційних покупців - фізичних осіб громадян України: інформація про джерела походження коштів для придбання об'єкта великої приватизації, копія паспорта; 3) для іноземних громадян - документ про майновий стан і доходи, виданий уповноваженим органом держави громадянства або податкового резидентства, копія паспорта; 4) документ, що підтверджує сплату гарантійного внеску визначеного Законом; 5) письмова згода потенційного покупця щодо взяття на себе зобов'язань, визначених умовами продажу. <i>Орган приватизації після закінчення електронного аукціону з продажу об'єкта великої приватизації має право витребувати від переможця аукціону інші документи і відомості, але лише ті, які потрібні для з'ясування його особи і суті діяльності.</i>
---	--

До обов'язкових приватизаційних документів окрім нотаріально-завіреного договору купівлі-продажу, також відносяться:

(1) копія наказу Фонду державного майна України про включення об'єкта незавершеного будівництва до переліку об'єктів державної власності, що підлягають приватизації;

(2) копія наказу органу приватизації або рішення місцевої ради про приватизацію об'єкта;

(3) акт обстеження об'єкта незавершеного будівництва (опис об'єкта);

(4) копія затвердженого органами приватизації протоколу про проведення аукціону;

(5) довіреність на право представництва інтересів державних органів приватизації.

Право власності на об'єкт приватизації переходить до покупця після укладення договору купівлі-продажу об'єкта приватизації та підписання акту приймання-передачі об'єкта приватизації, крім випадків переходу права власності на пакет акцій.

Право власності на придбаний пакет акцій переходить до покупця після укладення договору купівлі-продажу об'єкта приватизації та з

моменту зарахування пакета акцій на рахунок у цінних паперах покупця у депозитарній установі.

Право власності на об'єкт приватизації переходить до покупця не раніше дати отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію (у разі придбання пулу - не раніше дати отримання дозволу щодо об'єктів приватизації, з яких сформовано пул), якщо отримання такого дозволу вимагається законом.

Об'єкти приватизації. До об'єктів державної і комунальної власності, що підлягають приватизації, належать усі об'єкти права державної і комунальної власності, крім тих, приватизація яких прямо заборонена чинним законодавством України.

Приватизації не підлягають казенні підприємства та об'єкти, необхідні для виконання державою своїх основних функцій, для забезпечення обороноздатності держави, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу державного суверенітету України. Тобто, у загальному значенні до цих об'єктів Закон відносить життєво важливі для функціонування держави та її суспільства окремі інфраструктурні об'єкти, системи та їх елементи, державного, регіонального чи місцевого значення, які **за функціональним призначенням** можна класифікувати на:

(1) *будівельну інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування сфери капітального будівництва підприємств, доріг, мостів, об'єктів та споруд для цивільного (громадського) та військового призначення тощо, у тому числі тих їх обслуговування та утримання тощо;

(2) *банківську інфраструктуру*, яка забезпечує та обслуговує функціонування банківської системи, що діють в рамках загального грошового-кредитного механізму (наприклад, сюди можна віднести системи створення та збереження золотовалютних резервів, емісійні системи, майнові комплекси підприємств і установ, що забезпечують випуск та збереження грошових знаків тощо);

(3) *аграрно-промислову інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування сільського господарства призначеного для забезпечення населення продовольством і отримання сировини для промисловості, у тому числі деревообробка, текстильна промисловість тощо;

(4) *інформаційну або телекомунікаційну інфраструктуру*, яка забезпечує та обслуговує функціонування інформаційної діяльності, за допомогою сукупності інформаційних систем, ресурсів, телекомунікацій, засобів комунікації тощо (наприклад, сюди можна віднести об'єкти, що

забезпечують зв'язком органів законодавчої та виконавчої гілки влади, у тому числі радіотелевізійні передавальні центри тощо).

5) *соціально-культурну інфраструктуру*, яка забезпечує та функціонує в межах невиробничої сфери, що охоплює житлове і комунальне господарство, охорону здоров'я, освіту, відпочинок, культуру, мистецтво, природоохоронну та екологічну діяльність тощо та направлена на розвиток людського капіталу країни;

6) *промислово-виробничу інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування виробничої сфери на стадіях добування, переробки та постачання, у тому числі, виробництво електроенергії, металургії, хімічної і нафтохімічної продукції, машинобудування тощо;

7) *охоронно-захисну інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування системи органів правопорядку, цивільного захисту населення, служби порятунку, установ виконання покарань тощо;

8) *оборонно-безпекову інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування бойової і оперативної обстановки, стратегічне розгортання збройних сил, введення воєнного стану, здійснення військової мобілізації тощо;

9) *фінансову інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування фінансового сектору, у тому числі оподаткування та фінансовий контроль.

10) *торгівельну або ринкову (транспортну) інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування ринкового механізму регулювання економіки, у тому числі логістичну діяльність, рух товарів, робіт та послуг тощо;

11) *страхову інфраструктуру*, яка забезпечує та обслуговує функціонування ринку страхування де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист;

12) *інноваційну інфраструктуру*, яка забезпечує та обслуговує інноваційну (наукову) діяльність, у тому числі виробничо-технічні структури, об'єкти інформаційної системи, організацію з підготовки і перепідготовки кадрів, фінансові структури, експертні установи, системи патентування, ліцензування і консалтингу тощо;

13) *інституційну інфраструктуру*, яка обслуговує та забезпечує функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування окрім тих, що мають економічну, банківську, охоронно-захисну чи оборонно-безпекову функції;

14) *інвестиційну інфраструктуру*, яка забезпечує та обслуговує функціонування інфраструктуру інвестиційного ринку, яка є місцем зустрічі інтересів та об'єктів інвестування у всіх його формах.

У разі якщо майно органів державної влади та органів місцевого самоврядування, майно державних підприємств, що належать до сфери управління органів державної влади та органів місцевого самоврядування, Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, сил цивільного захисту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної кримінально-виконавчої служби України, правоохоронних органів та податкових органів, митних органів безпосередньо не забезпечує виконання зазначеними органами встановлених законодавством завдань, таке майно є об'єктами, що підлягають приватизації.

Майно, яке перебуває на балансах державних підприємств, установ, організацій, що не підлягають приватизації, та яке не входить до складу єдиних майнових комплексів, що забезпечують основні види діяльності таких підприємств або більше трьох років не використовуються у виробничій діяльності і подальше їх використання не планується, належить до об'єктів, що підлягають приватизації.

Єдині майнові комплекси державних підприємств, що належать до сфери управління Міністерства оборони України, за винятком тих, що не підлягають приватизації, приватизуються відповідно до вимог Закону.

Суб'єктами приватизації є:

- 1) державні органи приватизації;
- 2) місцеві ради, органи приватизації територіальних громад;
- 3) покупці.

Єдина система державних органів приватизації включає Фонд державного майна України, його регіональні відділення та представництва у районах і містах, органи приватизації в Автономній Республіці Крим.

Державні органи приватизації здійснюють державну політику у сфері приватизації та діють на підставі Законів України «Про Фонд державного майна України», «Про приватизацію державного і комунального майна», а також інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють їх діяльність.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері приватизації визначаються законами України і правовими актами органів місцевого самоврядування.

Покупцями об'єктів приватизації можуть бути громадяни України, іноземні громадяни, юридичні особи, зареєстровані на території України, юридичні особи інших держав.

Не можуть бути покупцями: органи державної влади; державні підприємства, власником яких є держава Україна; державні господарські об'єднання, державні холдингові компанії, державні акціонерні товариства (компанії), їх дочірні компанії та підприємства; працівники державних органів приватизації; покупці, які зареєстровані в офшорних зонах (згідно з переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України) з непрозорою структурою власності (бенефіціарні власники яких не розкриті на 100 відсотків), а також покупці, які походять з держави-агресора; держава, визнана Верховною Радою України державою-агресором, а також юридичні особи, в яких така держава має участь, і особи, які перебувають під контролем таких юридичних осіб; юридичні особи, бенефіціарні власники 10 і більше відсотків акцій (часток) яких є резидентом держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором. Зазначене положення не застосовується до юридичних осіб, акції яких допущені до торгівлі іноземними фондовими біржами за переліком Кабінету Міністрів України, крім юридичних осіб, які є резидентами держави-агресора; фізичні особи - громадяни та/або резиденти держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором; юридичні особи, зареєстровані згідно із законодавством держав, включених FATF до списку держав, що не співпрацюють у сфері протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, а також юридичні особи, 50 і більше відсотків статутного капіталу яких належать прямо або опосередковано таким особам; юридичні особи, інформація про бенефіціарних власників яких не розкрита в порушення вимог Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань»; фізичні та юридичні особи, стосовно яких застосовано спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до Закону України «Про санкції»; а також пов'язані з ними особи; особи, які були стороною продажу об'єкта приватизації в Україні і з якими було розірвано договір купівлі-продажу об'єкта приватизації у зв'язку з порушенням з боку таких осіб, а також пов'язані з ними особи; особи, включені до Реєстру осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), відповідно до Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)».

§ 3. Криміналістична характеристика незаконної приватизації державного, комунального майна

В залежності від виду приватизаційного майна, окрім Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна», правові основи приватизації регулюються також й іншими нормативно-правовими актами. До останніх відносяться Кодекс цивільного захисту України, Земельний кодекс України, Житловий кодекс України, закони України «Про приватизацію державного житлового фонду», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», «Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації», а також іншими регулятивними актами, які визначають перелік об'єктів малої чи великої приватизації та об'єктів, які не підлягають відчуженню у приватну власність.

З огляду на це, інститут приватизації належить до базових інститутів цивільного права, але з певними особливостями. Це підтверджується й рішенням Конституційного Суду України від 1 липня 1998 року № 9-рп, відповідно до якого «угоди про приватизацію», були віднесені до особливих видів правочинів, за якими здійснюється купівля-продаж державного чи комунального майна у приватну власність з відповідною зміною форми цього права власності. У зв'язку з цим, приватизація державного або комунального майна характеризується, по-перше, конкретною метою та принципами її проведення, по-друге, спеціальним суб'єктом та об'єктом відчуження, та по-третє, особливою процедурою та змістом приватизаційних правовідносин.

З урахуванням типових способів відчуження приватизаційного майна (див. § 2) важливими елементами криміналістичної характеристики даного складу кримінального правопорушення, є спосіб його вчинення, предмет посягання, час і місце вчинення, особа злочинця та типові сліди кримінального правопорушення.

До *типових способів підготовки до вчинення незаконної приватизації державного та комунального майна* відносять:

- (1) вивчення особливостей приватизаційного процесу та отримання з цього приводу консультацій у спеціалістів (знаходження прогалин у законодавстві);
- (2) виготовлення підроблених приватизаційних документів;
- (3) підшукування співучасників, зокрема посадових осіб – суб'єктів приватизації;

(4) підшукування підставних осіб, які братимуть участь в аукціоні.

Безпосереднім способом вчинення незаконної приватизації державного та комунального майна, є:

(1) заниження вартості приватизаційного майна у спосіб, не передбачений законом;

(2) використання для приватизації майна підроблених приватизаційних документів;

(3) приватизація майна, яке відповідно до чинного законодавства не підлягає приватизації;

(4) приватизація майна неправомочною особою.

Під заниженням вартості майна через визначення його у спосіб, не передбачений законом, розуміють, по-перше, застосування способу приватизації непередбаченого законом, та по-друге, не здійснення експертної оцінки майна чи проведення її неналежним чином, що вплинуло на заниження вартості приватизаційного майна.

Оцінка майна, відповідно до Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», проводиться із застосуванням методичних рекомендацій (підходів), які є складовими оціночних процедур. Оцінювач застосовує, як правило, кілька методичних підходів.

З метою проведення оцінки майна застосовують такі основні методичні підходи як:

(1) витратний (основними методами такого підходу є метод прямого відтворення та метод заміщення);

(2) дохідний (основними методами такого підходу є метод прямої капіталізації доходу та метод непрямої капіталізації доходу);

(3) порівняльний (передбачає аналіз цін продажу та пропонування подібного майна з відповідним коригуванням відмінностей між об'єктами порівняння та об'єктом оцінки).

Експертна грошова оцінка земельної ділянки визначається Постановою Кабінету Міністрів України «Про експертну грошову оцінку земельних ділянок» та здійснюється на основі таких методичних підходів, як:

(1) капіталізація чистого операційного або рентного доходу (пряма і непряма);

(2) зіставлення цін продажу подібних земельних ділянок;

(3) урахування витрат на земельні поліпшення. Для кожного з таких підходів передбачаються різні формули з відповідними індексами.

Під використанням підроблених приватизаційних документів слід розуміти їх подання органам приватизації, вчинення із ними інших дій, які прямо або опосередковано впливають на прийняття неправомірного

рішення про приватизацію конкретного об'єкту. До типових способів такого використання відносять:

(1) документів, що містять ознаки інтелектуальної підробки;

(2) документів, що містять ознаки матеріальної підробки. Головною умовою є те, що ці документи мають бути використані саме в процесі приватизації незалежно від способу приватизації чи її етапу.

Під приватизацією майна, яке не підлягає приватизації, слід розуміти укладання договору купівлі-продажу щодо тих об'єктів власності, відчуження яких на користь фізичних чи юридичних осіб чинним законодавством або рішенням місцевих рад відповідного рівня заборонено (див. § 2). Перелік цього майна може змінюватися Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України.

Приватизація неправомочною особою означає, що покупцем об'єкта приватизації не може виступати особа, відносно якої є пряма заборона у законі (див. § 2).

До основних способів приховування незаконної приватизації державного та комунального майна відносять:

(1) викрадення та знищення підроблених документів (що були підставою для приватизації);

(2) швидкий продаж приватизованого об'єкта після його приватизації;

(3) зміна власника приватизаційного об'єкта.

Предметом посягання є приватизаційні об'єкти державної або комунальної власності та пакети акцій акціонерних товариств, утворених в процесі приватизації або корпоратизації. Об'єкти приватизації поділяються на об'єкти великої та малої приватизації. Перелік об'єктів великої приватизації державної власності затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Фонду державного майна України. Перелік об'єктів малої приватизації державної власності затверджується Фондом державного майна України. Перелік об'єктів комунальної власності, що підлягають приватизації, ухвалюється рішенням місцевої ради (див. § 2).

Незаконна приватизація об'єктів державної та комунальної власності, як правило, вчиняється впродовж тривалого періоду часу. Тому, про її вчинення зазвичай стає відомо через певний період часу. До прикладу, у 2014 році Національною поліцією України, було викрито 38 фактів неправомірних дій щодо виведення, всупереч ч. 12 ст. 32 Кодексу цивільного захисту України, з комунальної у приватну власність, захисних споруд цивільного захисту населення.. У кожному із наведених випадків незаконної приватизації їх «покупці», мали свідоцтва про

право власності на нерухоме майно, яке було видане попередніми роками відповідними регулятивними органами місцевого самоврядування Дніпропетровської області.

На протиправну діяльність може вказувати конкретна дата (наприклад, дата подання заяви на приватизацію, дата участі в аукціоні, вчинення певної незаконної дії в процесі приватизації, дата укладення договору купівлі-продажу тощо) чи окремий звітний період. Приватизація об'єкта вважається завершеною з моменту його відчуження у приватну власність, що оформляється договором купівлі-продажу та/або наказом відповідного органу приватизації. Місцем вчинення кримінального правопорушення у цьому випадку є не тільки місце, де знаходяться об'єкти приватизації чи приватизаційної діяльності, а й інші місця, де здійснювалися різні види діяльності, пов'язаної з приватизацією (подача заяви на приватизацію, проведення аукціону тощо). Встановлюючи місце знаходження підприємства, береться до уваги його юридична адреса. Проте, остання може не збігатися з фактичним місцем знаходження органів його управління.

Оскільки йдеться про злочин економічної спрямованості, то факт його вчинення зокрема відображається у документальних джерелах інформації якими є приватизаційні документи. Документальні джерела інформації під час незаконної приватизації державного та комунального майна умовно поділяють на декілька груп, а саме:

- (а) нормативні акти, які регулюють приватизаційні відносини щодо конкретного приватизаційного майна;
- (б) документи, які відповідно до законодавства подаються до органу приватизації потенційним покупцем;
- (в) документи, які характеризують діяльність об'єкта приватизації;
- (г) документи, які складаються в процесі проведення приватизації;
- (г) документи, що засвідчують продаж об'єкта приватизації (див. § 2).

Важливим джерелом доказової інформації є електронні документи, оскільки продаж об'єктів малої приватизації проводиться виключно на електронних аукціонах. Для організації проведення цих аукціонів відбираються оператори електронних майданчиків (між ним та організатором для цього укладається договір).

Не втрачають значимості й ідеальні слід кримінального правопорушення. Вони можуть бути отримані та зафіксовані в протоколі допиту осіб із різним процесуальним статусом. Це можуть бути фізичні особи (засновники чи власники об'єкта приватизації, покупець об'єкта приватизації, учасники аукціону), посадові особи органу приватизації, представники юридичних осіб, нотаріуси тощо.

Серед особи причетних до незаконної приватизації державного чи комунального майна виокремлюють неправомочних покупців та неправомочних продавців. Неправомочними покупцями можуть бути як громадяни України чи юридичні особи – зареєстровані в Україні, так й іноземні громадяни або юридичні особи – нерезиденти України.

Під приватизацією неправомочним продавцем розуміють здійснення процесу приватизації органом без належних повноважень. У науковій літературі пропонується нормативно врегулювати питання, що стосуються недопущення до приватизаційних процесів осіб, зареєстрованих в офшорних зонах та країнах, які не є учасниками міжнародних правовідносин у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом. До зазначених осіб також доречно віднести резидентів країн, які не є учасниками міжнародних правовідносин щодо запобігання і протидії кіберзлочинності, у тому числі, держав-спонсорів тероризму та порушниць інших міжнародно-правових відносин, зокрема тих, які стосуються воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду, екоциду тощо.

При розслідуванні незаконної приватизації державного та комунального майна використовуються спеціальні знання у формі:

- (1) консультацій при проведенні перевірки первинної інформації про кримінальне правопорушення;
- (2) участі спеціаліста при проведенні слідчих дій, документальних ревізій та аудиторських перевірок;
- (3) висновків експертів.

З метою ефективного вирішення криміналістичних завдань органами досудового розслідування для консультування доцільно залучати відповідних фахівців-спеціалістів в економічній, приватизаційній, бухгалтерській діяльності. Цими фахівцями можуть бути експерти-економісти, бухгалтери, аудитори, відповідні працівники фіскальної чи фінансових служб (служб фінансового моніторингу), Фонду державного майна України тощо. Консультації від цих фахівців можуть допомогти відповісти на низку питань, у тому числі: які-, де-, у кого можуть знаходитись необхідні для вирішення справи документи; з'ясувати чи всі необхідні реквізити має документ, та чи не має серед них таких, справжність яких викликає сумнівів; зіставити різні примірники одного і того ж документу та його частин, з метою виявлення можливих розбіжностей окремих реквізитів, показників, ознак; зіставити первинні документи з результатами їх бухгалтерської обробки, а також зіставити різні за характером документи, що відображають рух певних

матеріальних цінностей тощо; провести зустрічну перевірку документів за взаємопов'язаними операціями тощо.

Особливого значення під час приватизації державного та комунального майна набуває призначення та проведення різних видів експертних досліджень. В залежності від поставленої мети, можуть бути проведені наступні експертні дослідження, а саме:

(1) юридична експертиза документів – з метою перевірки окремих документів або їх сукупності, що стосуються приватизації, для виявлення будь яких порушень законодавства;

(2) судова фінансово-економічна експертиза – з метою аналізу та виявлення можливих порушень у наявних фінансових даних та транзакцій, що відбувалися під час процесу приватизації;

(3) експертиза оцінки майна (оціночна експертиза) – з метою оцінки вартості майна, яке було приватизовано, для перевірки відповідності цін ринковій вартості;

(4) будівельно-технічна експертиза (будівельна експертиза) – з метою оцінки технічного стану будівель або майна, яке було об'єктом приватизації;

(5) екологічна експертиза – з метою визначення впливу приватизації на навколишнє середовище та екологічні наслідки;

(6) економічна експертиза – з метою перевірки фінансово-господарської діяльності підприємства;

Не втрачають своєї актуальності при розслідуванні незаконної приватизації державного та комунального майна й традиційні експертно-криміналістичні дослідження, такі як почеркознавче (для ідентифікації виконавця рукописного тексту), фототехнічне (для дослідження фотозображень), фотопортретне (для ідентифікації фотопортретних зображень), техніко-криміналістичне дослідження документів (для виявлення ознак підробки документів, фальсифікації та інших маніпуляцій з офіційними документами) тощо. З розвитком комп'ютерної техніки та електронного документообігу все більшого значення набувають дослідження комп'ютерної техніки, електронного зображення документів, електронних підписів та інформаційно телекомунікаційних систем (ресурсів), що використовувалися під час приватизації.

§ 4. Типові слідчі ситуації на початковому етапі розслідування незаконної приватизації державного, комунального майна

Серед типових слідчих ситуацій на початковому етапі розслідування незаконної приватизації державного та комунального майна, залежно від джерела первинної інформації виокремлюють відомості та/або дані, що надійшли:

- (1) від працівників оперативних підрозділів уповноваженого правоохоронного органу;*
- (2) від посадових осіб суб'єктів приватизації;*
- (3) від інших заявників;*
- (4) від представників медіа (телебачення, радіо, мережевих ресурсів, преси тощо).*

У всіх перелічених слідчих ситуація має бути щонайменше з'ясовано (ідентифіковано):

- (1) чи є надіслані або передані документи приводом до початку досудового розслідування;
- (2) чи містить їх зміст факти, що свідчать про ознаки кримінального правопорушення;
- (3) на підставі яких конкретних даних можна зробити висновок про те, що наведені факти могли мати місце бути;
- (4) за якою статтею Особливої частини КК України може бути кваліфіковано кримінальне правопорушення про яке йде мова;
- (5) чи відносяться наведені відомості до інформації з обмеженим доступом;
- (6) чи є заявник особою-викривачем;
- (7) чи не відноситься кримінальне правопорушення про яке йде мова у зверненні до суспільно-небезпечних діянь, розслідування щодо яких розпочинається лише на підставі заяви (повідомлення) потерпілого (ст. 477 КПК України);
- (8) чи існує необхідність у проведенні додаткових перевірочних дій та яких саме;
- (9) у якій формі необхідно проводити досудового розслідування (дізнання чи досудове слідство);
- (10) чи уповноважений орган і конкретна посадова особа проводити досудове розслідування за фактом вчинення кримінального правопорушення наведеного у зверненні чи/або наявні матеріали підлягають передачі іншому уповноваженому органу за підслідністю.

Тобто, перевірка інформації про кримінальне правопорушення зводиться до мисленого процесу направленого на встановлення законних приводів та достатніх підстав, що вказують на вчинення кримінального правопорушення та зобов'язують уповноважених учасників кримінально-процесуальних правовідносин розпочати досудове розслідування шляхом внесення відповідної інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

У загальному розумінні усі звернення про вчинення кримінального правопорушення умовно поділяються на дві групи:

по-перше, заяви (повідомлення, що містять достатню і обґрунтовану інформацію, яка свідчить про вчинення кримінального правопорушення;

по-друге, заяви (повідомлення) у змісті яких відсутня достатня інформація для прийняття уповноваженою службовою особою законного та обґрунтованого рішення про початок досудового розслідування. У цьому випадку, уповноваженим суб'єктами кримінально процесуальних правовідносин необхідно провести додаткові перевірочні дії, які б підтверджували або спростовували факт вчинення суспільно небезпечного діяння. Насамперед, мають бути встановлені обставини, що відносяться до події кримінального правопорушення. Незважаючи на те, що законом не визначено поняття «події кримінального правопорушення» цілком очевидно, що будь-яке кримінальне правопорушення є результатом людської діяльності, що відбулася у певному місці, часі, за певних обставин та має передбачені законом про кримінальну відповідальність об'єктивні ознаки.

У перелічених слідчих ситуація не завжди можливо відразу встановити покупця приватизаційного майна. Проте, майже у всіх випадках слідчому, прокурору стає відомо про об'єкт приватизації, що у подальшому дає можливість визначитись з його місцем знаходження та покупцем. Водночас треба розуміти, що на етапі початку досудового розслідування не обов'язкова наявність усіх елементів складу кримінального правопорушення. У цьому значенні, перевірка інформації зводиться до встановлення законних приводів та достатніх підстав, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення передбаченого Особливою частиною КК України та є достатніми для прийняття рішення про необхідність проведення досудового розслідування.

Формування процесуального рішення щодо наявності чи відсутності достатніх фактів та обставин, які свідчать про вчинення кримінального правопорушення здійснюється з урахуванням всебічного, повного та об'єктивного дослідження як окремих фактичних даних, так й усієї

інформації про кримінальне правопорушення. З цією метою, слідчому, прокурору необхідно вирішити наступні завдання, а саме:

(1) про яке суспільно небезпечне діяння йде мова у зверненні, та чи відповідає його форма і зміст заяві (повідомленні) про кримінальне правопорушення;

(2) чи вбачається в діянні про яке йде мова у зверненні ознаки кримінального правопорушення, та чи дозволяє його склад визначитись з попередньою кримінально-правовою кваліфікацією суспільно небезпечного діяння передбаченого Особливою частиною КК України;

(3) чи достовірними є дані наведені у зверненні, а факти які свідчать про вчинення кримінального правопорушення – реально чи імовірно існуючими;

(4) чи закінченим є склад кримінального правопорушення про яке йде мова у зверненні, та до якої із наведених характеризуючих ознак його можливо віднести – вчинене, тривале, подовжувальне, підготовче;

(5) чи є необхідність у проведенні термінових перевірочних заходів з метою виявлення додаткових ознак, які б свідчили про кримінальне правопорушення про яке йде мова у зверненні, у тому числі, припинення чи запобігання злочинного діяння, виявлення, фіксація та вилучення його слідів, встановлення його очевидців та потерпілих, а у разі необхідності надання їм невідкладної медичної допомоги;

(6) чи не відносяться відомості та/або дані наведені у зверненні до інформації з обмеженим доступом;

(7) чи є необхідність у здійсненні додаткових заходів щодо забезпечення безпеки особи-заявника в інтересах правосуддя;

(8) чи не містить кримінальне правопорушення про яке йде мова у зверненні матеріального складу, та чи не свідчать отримані від заявника відомості та/або дані про малозначність діяння, та чи не вказують вони на цивільно-правові відносини;

(10) чи не здійснюється, на момент подання заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення, кримінальне провадження щодо суспільно небезпечного діяння наведеного заявником у зверненні;

(11) ураховуючи загальні засади територіальної та предметної (відомчої) компетенції (юрисдикції/слідчості), чи уповноважений проводити досудове розслідування орган до якого надійшла заява (повідомлення) про кримінальне правопорушення.

У перших двох перелічених слідчих ситуаціях до первинних матеріалів про кримінальне правопорушення цілком ймовірно можуть долучатися копії приватизаційних документів, зміст яких може

вказувати про вчинення кримінального правопорушення. У цьому випадку уповноваженій службовій особі доцільно:

- (1) розпочати досудове розслідування;
- (2) допитати посадову особу-заявника;
- (3) допитати осіб-очевидців, якім відома інформація про незаконну приватизацію;
- (4) провести процесуальні дії, спрямовані на виявлення та вилучення оригіналів документів, що свідчать про незаконну приватизації державного, комунального майна;
- (5) ініціювати арешт приватизаційного майна;
- (6) призначити проведення судових експертиз;
- (7) за результатами експертних досліджень повідомити про підозру та допитати підозрюваних осіб.

У *третій слідчій ситуації* уповноваженій службовій особі доцільно:

- (1) розпочати досудове розслідування;
- (2) допитати заявника;
- (3) допитати осіб-очевидців, якім відома інформація про незаконну приватизацію зі слів заявника;
- (4) скерувати запити у відповідні інстанції щодо надання інформації про об'єкт приватизації;
- (5) ініціювати арешт приватизаційного майна;
- (6) провести процесуальні дії, спрямовані на вилучення документів, що містять відомості про вчинення кримінального правопорушення;
- (7) оглянути документи та призначити судові експертизи.

У *четвертій слідчій ситуації* отримані звернення потребують додаткової перевірки. Проте, це не дискредитує носія інформації про кримінальне правопорушення, і відповідно, не позбавляє його функціональної значимості щодо початку досудового розслідування. Ураховуючи суспільний резонанс незаконної приватизації державного чи комунального майна процес з перевірки інформації про кримінальне правопорушення має бути продовжений відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки»⁹. Цей підхід має й практичне значення, оскільки він надає можливість суспільству реально оцінити стан правоохоронної діяльності у боротьбі з економічною злочинністю, де успіх належить не лише конкретній особі, яка проінформувала правоохоронні органи про вчинене кримінальне правопорушення, а й професійній компетентності уповноважених учасників кримінального провадження, в ході безпосередньої їх участі у реалізації безпекових

заходів в економічній сфері. Результати цієї діяльності мають бути задокументовані рапортом уповноважених службових осіб із обов'язковим зазначенням отриманих відомостей та/або даних під час виконання своїх повноважень, що як наслідок реєструються у державній інформаційній системі кримінальних правопорушень.

Дослідження та оцінка цієї інформації починається відразу після її надходження. Завершується вона прийняттям уповноваженою службовою особою рішення про наявність чи відсутність фактичних даних, що вказують на вчинення кримінального правопорушення. Нормативною основою для прийняття цього рішення слугують положення кримінального та кримінального процесуального законодавства, законодавства України про адміністративні правопорушення, цивільного законодавства та окремі нормативно-правових актів, що регулюють порядок та організацію реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення та інші події.

До прикладу, на Бюро економічної безпеки України покладаються завдання щодо забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави. З цією метою, Бюро економічної безпеки України взаємодіє з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими органами влади, підприємствами, установами та організаціями, банками та іншими фінансовими установами. Ця взаємодія здійснюється шляхом:

(1) обміну інформацією між державними органами, органами місцевого самоврядування, правоохоронними відомствами та іншими особами;

(2) безпосереднього доступу до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів, ресурсів, баз даних, адміністраторами яких виступають державні органи та/або органи місцевого самоврядування;

(3) передачі інформації про обставини, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення віднесеного до підслідності Бюро економічної безпеки України від Державної служби фінансового моніторингу України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Фонду державного майна України, органів державного фінансового контролю, податкових та митних органів, а також інших державних органів, що здійснюють державний контроль за додержанням юридичними і

фізичними особами законодавства України, яке регулює суспільні відносини в економічній сфері;

(4) витребування інформації та її носіїв від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб, у тому числі банківської інформації (інформації яка становить банківську таємницю) в порядку передбаченому КПК України;

(5) отримання, на підставі письмового запиту, від органів державної влади та місцевого самоврядування інформації, що відсутня в автоматизованих інформаційних і довідкових системах, реєстрах, ресурсах, баз даних для проведення аналітичної діяльності. Тобто, сукупності аналітичних дій з метою обробки інформації необхідної для прийняття законних та обґрунтованих рішень, що відносяться до компетенції Бюро економічної безпеки України.

На наступному етапі розслідування уповноважена службова особа має з'ясувати обставини щодо причетності до незаконної приватизації посадових осіб. З цією метою можна виокремити щонайменше два способи вчинення незаконної приватизації. По-перше, шляхом зловживання владою або службовим становищем під час проведення приватизаційної процедури, та по-друге, шляхом вчинення службового підроблення або подання завідомо недостовірних відомостей про вид приватизаційного майна, його оцінку та/або суб'єкта приватизації. Вони можуть вчинятися як таємно, так й відкрито, але в завуальованому (приховуваному) вигляді.

Важливого значення під час доказування цього кримінального правопорушення займає з'ясування обставин, що стосуються особи злочинця, чинників що впливали на реалізацію ним злочинних дій (мета та мотиви), факторів, які визначали вибір способу вчинення кримінального правопорушення, наявності корумпованих зав'язків у державних та місцевих органах влади, характеру їх взаємовідносин, а також відношення суб'єкта кримінального правопорушення до предмету злочинного посягання, що вплинуло на вибір способу вчинення незаконної приватизації державного та комунального майна. З цією метою, обов'язковій ідентифікації підлягають відомості та/або дані не лише щодо процедури проведення приватизації та договірної ціни відчуження приватизаційного майна, а й особи – суб'єкта приватизації. Тому, під час розслідування незаконної приватизації важливого криміналістичного значення набуває виявлення не лише матеріальних, а й ідеальних слідів кримінального правопорушення.

§ 5. Особливості подальшого етапу розшування незаконної приватизації державного, комунального майна

Після внесення відомостей про незаконну приватизацію державного чи комунального майна до відповідного державного реєстру досудових розслідувань слідчому необхідно з'ясувати коло обставин, що вказують на:

- (1) підробку приватизаційних документів;
- (2) заборону щодо відчуження у приватну власність об'єкта приватизації;
- (3) покупців об'єкта приватизації та їх можливу неправомочність щодо участі у приватизаційному процесі;
- (4) спосіб приватизації та його відповідність чинному законодавству;
- (5) об'єкт приватизації, його оціночну вартість та суму відчуження.

Частину цієї інформації можна отримати від посадових осіб суб'єктів приватизації (див. § 2). У зв'язку з цим слідчому потрібно з'ясувати предмет злочинного посягання, особу-покупця об'єкту приватизації, оціночну вартість об'єкта приватизації, оцінювача об'єкта приватизації та застосовану методику оцінки, період проведення приватизаційної процедури, кількість учасників, які брали участь у приватизаційному процесі зі сторони покупців, порядок проведення приватизації, ціну та дату відчуження приватизаційного майна, джерела походження та рух коштів за які було придбано приватизаційне майно, розмір завданої шкоди, мету та мотиви незаконної приватизації державного чи комунального майна, хто із суб'єктів приватизації сприяв реалізації злочинних дій.

Під час розслідування незаконної приватизації державного та комунального майна можуть бути допитані:

- (1) особи, які брали безпосередню участь у приватизаційних процесах зі сторони покупців, продавців, оцінювачів (аудиторів), сторін договору купівлі-продажу, нотаріусів;
- (2) особи, які працюють на приватизованому об'єкті;
- (3) особи, яка придбали приватизаційний об'єкт.

Специфіка допитів у справах про незаконну приватизацію державного чи комунального майна обумовлюється певними особливостями, оскільки серед причетних до незаконної приватизації суб'єктів є коло осіб, які володіють спеціальними знаннями у фінансовій,

економічній, юридичній та технічній сферах. Вони мають практичний досвід у комерційних і фінансових органах чи установах, знають особливості й недоліки приватизаційного процесу, системи бухгалтерського обліку, документообігу, порядку обліку та контролю. Окрім цього, особи які беруть участь у незаконній приватизації, як правило взаємопов'язані між собою корупційними зв'язками. Це надає їм можливість більш ретельно продумати «стратегію захисту» використовують при цьому некомпетентність слідчого у приватизаційних процесах. Тому допит підозрюваних осіб рекомендовано проводити до та після проведення необхідних експертних досліджень. До проведення допитів доцільно проконсультувати з незаангажованими спеціалістами у приватизаційній сфер з метою якісного формулювання орієнтовних запитань.

Під час першого допиту підозрюваної особи зазвичай з'ясовуються загальні обставини приватизації, а саме: коли та куди була подана заява на приватизацію; які документи разом зі заявою подавалися, хто їх приймав; упродовж якого часу розглядалася заява; коли проводився аукціон, хто в ньому брав участь; за яку суму було куплено об'єкт приватизації; в якому банку проводилася оплата, на який рахунок; коли та з ким було укладено договір купівлі-продажу; які документи були отримані особою на руки.

Повторний допит підозрюваного слід проводити, коли слідчий володіє інформацією про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення. У такому разі в якості тактичних прийомів проведення допиту слідчий може поступово або несподівано пред'явити докази вини підозрюваного.

Загалом тактика допиту підозрюваного залежить від позиції допитуваного та обставин події. У разі визнання особою себе винною слідчий обов'язково з'ясовує всі обставини вчинення кримінального правопорушення, мету та мотиви його вчинення, причетних до цього осіб та роль кожного із них.

Під час проведення допиту оцінювача приватизаційного майна, з'ясовуються, на якій підставі проводилася оцінки майна, хто був присутній та контролював її проведення, які методи використовувалися під час оцінки майна, які документи визначають застосування цих методів, у яких документах фіксувалося оцінка майна, які документи склалися, хто їх підписував, кому вони передавалися та у кого вони знаходяться тощо. Подібні обставини з'ясовуються й під час проведення допитів осіб, які проводили відносно об'єкту приватизації ревізії, аудит та інші інспекційні заходи.

У випадках проведення обшуків слідчому насамперед необхідно визначитися із найменуванням і переліком документів, які йому потрібно отримати, прийняти рішення про те, у яких установах чи організаціях їх можна отримати, визначити черговість отримання цих документів, визначити, які сили і засоби треба залучити до обшуків.

До типових місць проведення обшуку відносять: об'єкт приватизації, банківські установи, страхові компанії, регіональні представництва Фонду державного майна України, нотаріальні контори, органи приватизації на рівні місцевого самоврядування, місце роботи, проживання та реєстрації підозрюваних та пов'язаних з ними осіб (родичів, партнерів) тощо. Основними об'єктами пошуку є документальні джерела інформації, які мають пряме відношення до приватизації (див. § 2). Якщо у вчиненні кримінального правопорушення підозрюються декілька осіб, у такому випадку доцільно проводити одночасні їх обшуки.

Під час проведення тимчасового доступу до речей і документів слідчому необхідно знати не лише точні реквізити документів а й осіб, у тому числі, юридичних, де вони знаходяться чи зберігаються. Ураховуючи те, що частина цієї інформації зберігається на електронних носіях, тимчасовий доступ до речей і документів дозволяє слідчому зняти електронні копії документальних джерел інформації.

Огляд документів проводиться з урахування загальних криміналістичних вимог. Проте у науковій літературі виокремлюються деякі організаційно-тактичні особливості щодо його проведення у справах про незаконну приватизацію майна. До цих особливостей відносять:

(1) визначення загальних характеристик документа (що це за документ, ким і коли він виданий, про що йдеться в документі, які наявні реквізити, зовнішній вигляд);

(2) з'ясування ознаки, що можуть свідчити про факти та обставини, які цікавлять розслідування (підчищення, закреслення тощо);

(3) індивідуалізація й опис документа, що може бути речовим доказом;

(4) виявлення ознак, які сприяють розшуку виконавця документа і засобів виготовлення останнього.

Проведення огляду документів рекомендується від загального до окремого (найменування, зовнішній вигляд, реквізити, індивідуальні особливості, сліди підробок, наявність печаток, підписів тощо). Під час огляду документів слідчий може виявити інтелектуальні сліди підробки, що у подальшому потребує експертного засвідчення. Доцільно також

робити копії документів, оригінали яких необхідно зберігати окремо від основних матеріалів провадження. З цією ж метою, за можливість, на експертне дослідження направляються копії цих документів. Це необхідно для уникнення втрати чи пошкодження оригіналів документів, що є речовими доказами.

Як зазначалося вище під час розслідування незаконної приватизації державного та комунального майна особливого значення набуває призначення та проведення не лише традиційних, ай спеціальних (галузевих) експертних досліджень. Розглядаючи деякі із них можна зазначити, що при проведенні технічної експертизи документі можливо встановити факти і способи внесення змін у документи та з'ясувати його первинний зміст, ідентифікувати прилади, на яких було виготовлено документ, тощо. Типовими питаннями на вирішення цієї експертизи є: чи вносилися у текст документа зміни; якщо вносилися, то яким чином і який зміст первинного тексту; чи замінювались у документі аркуші та які саме; який зміст замаскованого (знебарвленого) тексту; письмовим приладом якого типу виконано рукописні тексти (підписи) у наданому документі; яким чином виконаний підпис від імені конкретної особи та текст документа; чи виготовлені (виконані) документи (або частини документа) у різний час; у якій послідовності виконувалися реквізити цього документа; чи становили раніше одне ціле надані на експертизу частини документа; який спосіб поліграфічного друку використано під час виготовлення документа; чи виготовлені надані документи на одному або різних копіювальних апаратах тощо.

Економічна експертиза має на меті дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку та звітності, документів про економічну діяльність підприємств і організацій, документів фінансово-кредитних операцій. Здебільшого виникає потреба у призначенні експертизи стосовно перевірки фінансово-господарської діяльності об'єкта, тож основними питаннями, що ставляться на вирішення експертизи, є: чи є у вартості об'єктів нерухомості (яких саме), що підлягають приватизації, частка фінансування споруд за рахунок державних коштів відповідно до наданих установчих і первинних документів; чи підтверджується документально вартість активів майна.

Будівельно-технічна (або оціночно-будівельна чи оціночно-земельна) експертиза дає можливість визначити вартість нерухомого майна, оцінити вартість земельних ділянок тощо. На її вирішення можуть бути поставлені типові питання пов'язані з приватизацією, а саме: яка вартість фактично виконаних робіт з будівництва (ремонту) об'єкта; чи є об'єкт нерухомим майном; який ступінь будівельної

готовності незавершеного будівництва об'єкта; яке функціональне призначення приміщення; чи належить приміщення до нежитлового (допоміжного); яка вартість (ринкова, залишкова, ліквідаційна, вартісна, спеціальна) об'єкта нерухомого майна; чи відповідає виконана оцінка нерухомого майна вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна, методології, методам, оціночним процедурам; яка вартість (ринкова, ліквідаційна, спеціальна, інвестиційна) земельної ділянки; чи відповідає виконана оцінка земельної ділянки вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна, методології, методам, оціночним процедурам; чи відповідає виконана нормативна грошова оцінка земель вимогам нормативно-правових актів.

Перед призначенням експертних досліджень слідчому рекомендується звертатися за консультаціями до спеціалістів у відповідній галузі знань з метою правильного формулювання питань перед експертом.

Перелік рекомендованих джерел:

Нормативна база:

[1]. Порядок надання орендарю згоди орендодавця державного майна на здійснення невід’ємних поліпшень орендованого державного майна. Наказ Фонду державного майна України від 18.08.2022 № 910. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[2]. Порядок утворення акціонерних товариств у процесі приватизації та перетворення державних підприємств, здійснення емісії акцій таких товариств. Постанова кабінету міністрів України від 01.07.2018 № 552. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[3]. Порядок формування пулу об’єктів приватизації. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.07.2023 № 715. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[4]. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[5]. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[6]. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов’язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів). Закон України від 23.09.2021 № 1780-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[7]. Про затвердження форми плану розміщення акцій акціонерного товариства. Наказ Фонду державного майна України від 22.05.2018 № 680. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[8]. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[9]. Про приватизацію державного і комунального майна. Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[10]. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни». Прийнята рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020. Затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[11]. Стратегія підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.05.2015 № 662-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[12]. Про Бюро економічної безпеки України. Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[13]. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[14]. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[15]. Конституція України. Основний Закон України від 28.06.1996. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[16]. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[17]. Про захист економічної конкуренції. Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[18]. Методикою оцінки майна. Постанова Кабінетом Міністрів від 10.12.2003 № 1891 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 224). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[19]. Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[20]. Про Фонд державного майна України. Закон України від 09.12.2011 № 4107-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[21]. Про санкції. Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[22]. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[23]. Про державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[24]. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[25]. Про акціонерні товариства. Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>;

[26]. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

Теоретико-правова база:

[1]. Arkhipova, E., & Klevchuk, O. (2021). State regulation in the field of cultural heritage protection of Ukraine. *Investments: Practice and Experience*, 13(14), 51–57. Doi: 10.32702/2306-6814.2021.13-14.51;

[2]. Chowdhury, N., & Gkioulos, V. (2021). Key competencies for critical infrastructure cyber-security: A systematic literature review. *Information and Computer Security*, 29(5), 697–723. Doi: 10.1108/ICS-07-2020-0121;

[3]. Chumakova, T. (2022). Current problem issues regarding the qualification of subjects of illegal privatization of state, communal property. *Bulletin of Mariupol State University. Series: Right*, 23-24, 176–183. Doi: 10.34079/2226-3047-2022-12-23-24-176-183;

[4]. Craig, Robert T. (May 1999). «Communication Theory as a Field». *Communication Theory*. 9 (2). 119–161. Doi: 10.1111/j.1468-2885.1999.tb00355.x;

[5]. Davchenko, T. (2020). Grounds for the opening of criminal proceedings. *Legal Scientific Electronic Journal*, 4, 299–302. Doi: 10.32782/2524-0374/2020-4/72;

[6]. Dontsov, D. (2020). Civil legal framework for privatizing state property. *Entrepreneurship, Economics and Law: Civil Law and Process Series*, 12, 17–21. Doi: 10.32849/2663-5313/2020.12.03;

[7]. Dudorov, O., & Dudorova, K. (2011). Illegal privatization of state and municipal property: Problems of qualification and law improvement. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, 2, 104–110;

[8]. Fediuk, V. (2022). The law of Ukraine «on critical infrastructure»: Issues of criminal law. In *International Scientific Conference* (pp. 229–233). Riga: Baltija Publishing. Doi: 10.30525/978-9934-26-229-6-59;

[9]. Franchuk, V., Pryhunov, P., & Melnyk, S. (2021). Security of critical infrastructure facilities in Ukraine: Organizational and regulatory problems and approaches. *Social and Legal Studies*, 3 (13), 142–148. Doi: 10.32518/2617-4162-2021-3-142-148;

[10]. Frintova, D., & Frinta, O. (2022). Legal capacity in the Civil Code and its recent development. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 68(2), 27–34. Doi: 10.14712/23366478.2022.14;

[11]. Gusareva, S., & Tikhomirova, O. (Eds.). (2017). *Theory of the state and law: education. manual*. Kyiv: NAIA, Education of Ukraine;

- [12]. Higton, N., & Clark, S. (2010). Using Public Private Partnerships to deliver successful rail projects. *Proceedings of the ASME Joint Rail Conference*, 2, 479-486. Doi: 10.1115/JRC2010-36198;
- [13]. Humin, O., & Pryakhin, E. (2020). The person of the criminal as an element criminal characteristics illegal privatization of the state and communal property. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: «Legal Sciences»*, 7(27), 199-205. Doi: 10.23939/law2020.27.199;
- [14]. Kachur, I., Lepushynskiy, V., & Zammit, R. (2016). The balance sheet of the National Bank of Ukraine: Before, during and after the crisis. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*. Retrieved from https://journal.bank.gov.ua/uploads/articles/237_1_ukr.pdf;
- [15]. Kolinets, L. (2018). The effects of the global crisis on the economy of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University: Series: International Economic Relations and World Economy*, 18(2), 54-57;
- [16]. Komisarchuk, R. (2017a). The mechanism of economic crime and his forensic analysis: Problem. *Scientific Works of the National University "Odesa Law Academy"*, 19, 206-213;
- [17]. Komisarchuk, R. (2017b). Forensic model of the mechanism of criminal activity in the sphere of economic activity: Concepts and conditions of formation. *Actual Problems of the State and Law*, 79, 58-65;
- [18]. Krasnoshlyk, A. (2020). *Forensic analysis of crimes related to the privatization of communal property*. Retrieved from: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12670?show=full>;
- [19]. Krykh, T. (2008). The subject of illegal privatization of state, communal property. *University Scientific Notes*, 3, 272-275;
- [20]. Melnyk, M., & Leschuh, I. (2019). Development of the institutional infrastructure of business support in the region: Trends and prospects. *Efficient Economy*, 10. Doi: 10.32702/2307-2105-2019.10.14;
- [21]. Pearce, Kevin J. (2009). «Media and Mass Communication Theories». *Encyclopedia of Communication Theory*. Doi: 10.4135/9781412959384.n231;
- [22]. Potip, M., & Negodchenko, V. (2019). Administrative services in the field of housing privatization provided by local self-government bodies. *Law and Society: Economic Law and Process*, 3, 188-196. Doi: 10.32842/2078-3736-2019-3-1-32;
- [23]. Potip, M.M. (2019). State of scientific development of the problem administrative and legal principles of the public privatization management in Ukraine. *Academic Notes of TNU Named After V.I. Vernadskyi. Series: Legal Sciences*, 30(5), 164-170. Doi: 10.32838/2707-0581/2019.5/28;

[24].Priakhin, Ye. (2019). Forensic characterization of the illegal privatization of state and municipal property. *Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics. Legal Sciences*, 8, 174-183. Doi: 10.36477/2616-7611-2019-08-19;

[25].Reznik, O., & Bondrenko, O. (2021). Organizational and legal aspects of the creation of special anti-corruption institutions: A comparative legal study. *Law. State. Technology*, 3, 92-97. Doi: 10.32782/LST/2021-3-14;

[26].Romanenko, E., & Shtokin, R. (2017). Main stages of privatization in Ukraine. *Public administration*, 5(10), 248-258;

[27].Singer H.W. International Development: Growth and Change. New York: McGrowth-Hill Book Co. 1964. 295. URL: <https://umbrella.lib.umb.edu>;

[28].Yaremechuk, O., & Stakhnitskyi, Y. (2022). Theoretical approaches to defining the definition of critical infrastructure as an object of public administration. *Public Administration and Customs Administration*, 1 (32), 76-82. Doi: 10.32836/2310-9653-2022-1.13;

[29].Yefimenko, I., Sakovskyi, A., & Bilozorov, Ye. (2023). Protection of critical infrastructure as a component of Ukraine's national security. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 13(2), 74-85. Doi: 10.56215/naia-chasopis/2.2023.74;

[30]. Yefimenko, I., Slipchenko, V., & Vas'ko, A. (2023). Critical infrastructure as an object of criminal encroachment: General characteristics and features of the investigation organisation. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 28(2), 41-51. Doi: 10.56215/naia-herald/2.2023.41;

[31].Yin, M. (2022). Privatization and accountability in Australian immigration detention: A case of state-corporate symbiosis. *Punishment and Society*, 4(25), 1119-1137. Doi: 10.1177/14624745221135175;

[32].Zabzaliuk, D., & Besaha, I. (2023). Legal aspects of protection of rights to land plots that were transferred to private ownership based on the provisions of Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine. *Social and Legal Studies*, 6(2), 17-24. Doi: 10.32518/sals2.2023.17;

[33].Zadorozhny, O. (2018). Some problematic aspects of the amendments to the Law of Ukraine "On Privatization of State and Communal Property". *Entrepreneurship, Economy and Law: Civil law and Process*, 5, 30-35;

[34].Zhu, H., Zhang, C., Ramirez-Marquez, J.A., Wu, S., & Monroy, R. (2021). The Integration of Protection, Restoration, and Adaptive Flow Redistribution in Building Resilient Networked Critical Infrastructures Against Intentional Attacks. *Ieee Systems Journal*, 15 (2), 2959-2970. Doi: 10.1109/JSYST.2020.3039466;

[35].Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: Монографія. – Харків: Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 336;

[36].Докази та доказування у кримінальному провадженні : Навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272;

[37].Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія. Київ: Юридична практика, 2003. 924;

[38].Зеленецький В.С. Порухення кримінальної справи. Харків, 1998. 340;

[39].Квашук О.Д. Процесуальні рішення дослідоного кримінального процесу: Монографія. Харків : Кроссороуд, 2012. 292;

[40]. Колодяжний В.А. Порухення кримінальної справи: проблеми теорії і практики: Монографія. Луганськ. РІО ЛІВД, 1999. 148;

[41].Криміналістика: підручник для студентів вищих навчальних закладів / [К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 480;

[42].Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 456;

[43].Кримінальний процес: підручник / за ред. В. Тація, Ю. Грошевого, О. Капліної, О. Шила. Харків : Право, 2013. 670;

[44].Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туман та ін. ; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків : Право; 2013. 824;

[45].Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загал. ред. проф. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ : Юстiніан, 2012. 1224;

[46].Лук'янчикові Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: Монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 360;

[47].Матусовський Г.А. Економічні злочини: криміналістичний аналіз. Харків: Консум, 1999. 480;

[48]. Методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, О. В. Захарова та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 2-ге вид., перероб. та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 312;

[49].Патюк С., Щербак І. Проблемні питання початку досудового розслідування в Україні. *Підприємництво, господарство і право: кримінальний процес*. 2021, 5. 241-246. Doi: 10.32849/2663-5313/2021.5.39;

[50].Поліщук О., Славінська І. Перевірка відомостей про кримінальні правопорушення в умовах чинного КПК України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. 134-136;

[51].Романюк Б. Використання спеціальних знань слідчим на стадії досудового слідства. *Право України*. 2002, 3. 137-142;

[52].Слідчий огляд: сутність, види, тактика проведення огляду місця події і тактика використання техніко-криміналістичних засобів та спеціальних знань: Монографія / За заг. ред. Комахи В.О. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2004. 396;

[53].Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів. Навчальний посібник. Київ: НТВ «Правник» НАВСУ, 1997. 41;

[54].Столітній А.В. Підстави початку досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 4, 2014. 187-197;

[55].Татаров О. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : монографія. Донецьк : ТОВ «ВПП «ПРОМІНЬ», 2012. 640;

[56]. Теорія доказів : підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / К. Антонов, О. Сачко, В. Тертишник, В. Уваров / За загал. ред. д.ю.н, проф. В. Тертишника. Київ : Алерта, 2015. 294;

[57].Фаринник В. Початок досудового розслідування та особливості кримінального переслідування за новим кримінальним процесуальним кодексом України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012, 2. 178-195;

[58].Фінансово-економічний словник: словник-довідник / кол. авт.: Юнін О.С., Круглова О.О., Савельєва М.О. та ін. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2018. 164;

[59].Чернявський С.С. Криміналістичні аспекти розкриття економічних злочинів. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. Бюлетень Київського інституту внутрішніх справ МВС України, 2001, 6. 166-122;

[60].Шепітько М. Спосіб вчинення злочину як ознака складу злочинів проти правосуддя. *Форум права*. 2015, 4. 330-335.

РОЗСЛІДУВАННЯ
НЕЗАКОННОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ТА КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

Методичні рекомендації